

2019-10-20

Högskoleprovet

Provpass 5

- Du måste fylla i dina svar i svarshäftet **innan** provtiden är slut.
- Följ instruktionerna i svarshäftet.
- Du får använda provhäftet som kladdpapper.
- Fyll alltid i ett svar för varje uppgift. Du får inte minuspoäng om du svarar fel.
- På nästa sida börjar provet, som innehåller 40 uppgifter.
- Provtiden är **55 minuter**.

Verbal del

Detta provhäfte består av fyra olika delprov. Dessa är ORD (ordförståelse), LÄS (svensk läsförståelse), MEK (meningskomplettering) och ELF (engelsk läsförståelse). Anvisningar och exempeluppgifter finner du i ett separat häfte.

Prov	Antal uppgifter	Uppgiftsnummer	Rekommenderad provtid
ORD	10	1–10	3 minuter
LÄS	10	11–20	22 minuter
MEK	10	21–30	8 minuter
ELF	10	31–40	22 minuter

Börja inte med provet förrän provledaren säger till.

1. petitess

- A hemlighet
- B skrivelse
- C önskemål
- D avvikelse
- E obetydlighet

2. ideell

- A omtänksam
- B utan vinstintresse
- C kompromisslös
- D utan svagheter
- E demokratisk

3. legering

- A nedbantning
- B förgasning
- C värmebehandling
- D färgning
- E metallblandning

4. hämma

- A neka
- B hindra
- C dölja
- D tystna
- E fördöma

5. kommission

- A domstolsjury
- B utlandstjänst
- C grupp av sakkunniga
- D intresseförening
- E handelsbolag

6. tämligen

- A lagom
- B utan tvekan
- C typiskt
- D rätt så
- E faktiskt

7. påföljd

- A avslut
- B börda
- C tillskott
- D straff
- E orsak

8. handfallen

- A ledsn
- B förälskad
- C rådlös
- D längtansfull
- E praktisk

9. alster

- A verk
- B insekt
- C princip
- D redskap
- E fält

10. slå sina lovar kring

- A sprida ut
- B undvika
- C imponera på
- D överblicka
- E kretsa runt

Barns utveckling

Fråga: Vilka är likheterna och olikheterna mellan Piagets och Vygotskijs tankar om barns psykologiska utveckling? Och hur applicerbara är deras teorier på dagens samhälle? /Li

Svar: Jean Piaget (1896–1980) och Lev Vygotskij (1896–1934) är de två forskare under 1900-talet som har haft störst betydelse inom området barns utveckling av tänkande och språk. De ägnade sig båda först åt annat: Vygotskij åt litteratur, konst och konstpsykologi, Piaget åt naturvetenskap, särskilt biologi, med fokus på frågor om kunskapens natur. De inriktade sig sedermera på barns utveckling av tänkande och språk. Deras arbeten har i hög grad diskuterats i den efterföljande forskningslitteraturen.

Det finns många beröringspunkter och likheter mellan Piagets och Vygotskijs syn på barns utveckling av tänkande och språk, men det som har uppmärksammats mest är skillnaderna. Särskilt belysande är hur de ser på barns egocentriska språk och barns spontana uppfattningar av olika företeelser. Båda författarna har ägnat stor uppmärksamhet åt detta. Eftersom deras allmänna syn på barns utveckling av språk och tänkande skiljer sig åt, har de också haft olika syn på dessa två inslag i barns utveckling.

Det egocentriska inslaget i små barns språk består i att språket är ofullständigt, i kombination med att barnen tycks tala för sig själva och inte till en åhörare. Piaget såg detta egocentriska språk som uttryck för barnets egocentriska tänkande och begränsade kunskap om värld-

den. Enligt Vygotskij är det egocentriska språket i stället ett resultat av att barnet ännu inte helt har införlivat och behärskar de vuxnas sociala språk. För Piaget handlade det om hur barns tänkande och kunskap uttrycks i språket, för Vygotskij snarare om en rörelse i motsatt riktning: hur socialt språk och olika begrepp införlivas i barns språk och tänkande.

Piaget ägnade sig mycket åt att kartlägga barns spontana uppfattningar av olika företeelser. Han såg de spontana uppfattningarna som grundade i barnets samspel med sin omvärld och som ett led i barnets uppbyggnad av egna tankestrukturer, beroende på det tänkande ett barn redan har och allmänna principer för tänkandets utveckling. Han fokuserade på det individuella tänkandets inre utveckling. Vygotskij var mer intresserad av hur barnen tar över begrepp från sin omgivning, även när detta inte sker spontant. Enligt Vygotskij är övertagandet av begrepp från omgivningens språkanvändning det viktigaste för den språkliga och tankemässiga utvecklingen hos barnen.

Betraktade som heltäckande förklaringar av barns utveckling av tänkande och språk kan Piagets och Vygotskijs beskrivningar verka oförenliga. Mer intressant är att se de bådas beskrivningar som ofullständiga och fokusera på hur deras olika perspektiv och angreppssätt kan kombineras. Deras tänkande och forskningsresultat är högst aktuella i dagens samhälle.

LENNART SVENSSON

Uppgifter

11. Vilken inställning tycks Lennart Svensson ha till Piagets och Vygotskijs teorier?

- A Även om teorierna har mycket gemensamt är det viktigare att betona skillnaderna.
- B Båda teorierna är tänkvärda var för sig, men bäst fungerar de tillsammans.
- C Även om teorierna skiljer sig åt är det viktigare att betona likheterna.
- D Båda teorierna är relevanta i dag, men de går inte att förena.

12. I vilken av följande frågor skiljer sig Piaget och Vygotskij tydligt åt, enligt texten?

- A I frågan huruvida små barns språk speglar deras tänkande eller inte.
- B I frågan huruvida små barns tänkande är väl utvecklat eller inte.
- C I frågan huruvida små barns språk har egocentriska inslag eller inte.
- D I frågan huruvida små barns tänkande är deras eget eller inte.

Sarkozys utrikespolitik

Under Nicolas Sarkozys år som president skedde några hel- och halvhjärtade omorienteringar av fransk utrikespolitik. Här följer två exempel på sådana.

Den arabiska våren

Med Tuniens jasminrevolution i januari 2011 inleddes den våg av folkresningar och protester mot arabvärldens auktoritära regimer som kom att kallas den arabiska våren. Det var en utveckling som tog alla på sängen, inte minst Frankrike och EU. I årtal hade EU, med Frankrike och andra Medelhavsländer som drivande kraft, tagit hjälp av nordafrikanska regimer för att stoppa migrationsströmmarna över Medelhavet och hålla nere islamistisk terrorism. Så viktigt var detta för européerna att de blundade för demokratiska brister i regimerna på andra sidan havet och fördjupade samarbetet även när åtaganden om demokratiska reformer inte uppfylldes.

Och trots att Nicolas Sarkozy hade lovat en ny fransk utrikespolitik med en större betoning på mänskliga rättigheter fortsatte han på den gamla linjen. Hans debut som Nordafrikapolitiker var spektakulär: i karaktäristisk stil kastade han sig i juli 2007 med hull och hår in i slutfasen av EU:s förhandlingar om frigivningen av den grupp bulgariska sjuksköterskor som fängslats i Libyen och sände dåvarande frun Cécilia som personlig emisarie till huvudstaden Tripoli. Direkt efter frigivningen, som blev en PR-triumf för Sarkozy, reste han till Tripoli för att skörda frukterna av de förbättrade relationerna med Libyen genom att underteckna fransk-libyska avtal om bland annat energi och migration och bana väg för franska affärsintressen. Några månader senare kom Libyens ledare Muammar al-Khadaffi till Paris och slog upp sitt tält i Elyséepalatsets trädgård.

Det angav tonen för den fortsatta franska politiken i Medelhavsområdet. Ingen i Paris reagerade på de tunisiska protestaktioner som inleddes i december 2010. Den nytillsatta utrikesministern Michèle Alliot-Marie solsemestrade med sin sambo i Tunisien mitt under protesterna och lånade ett privatplan av en affärsman med band till diktatorn Zayn al-Abidin Ben Ali. Medan regimen i det forna franska protektoratet försökte slå ner protesterna med brutala metoder nöjde sig Paris med vaga maningar till "lugn". Alliot-Marie väckte uppseende med ett förslag om att bistå tunisisk polis med fransk expertis på demonstrationskontroll. Först när den tunisiska diktatorn väl tvingats avgå stödde Frankrike kraven på demokrati i Tunisien. Ben Alis flygplan, som enligt rapporter var på väg till Paris, tvingades vända i luften för att söka fristad på annat håll.

Alliot-Marie tvingades lämna sin post och i samma veva började den franske presidenten omprofilera sig som det nystartade libyska upprorets främste supporter. Frankrike blev först med att erkänna det libyska övergångsrådet som landets legitima företrädare. I Bryssel pläderade Sarkozy för sanktioner och flygförbud och sade att han, tillsammans med Storbritanniens premiärminister David Cameron, var redo för riktade militära anfall mot mål i Libyen. Franska plan blev sedan de första att fälla bomber över landet.

Det går att se flera skäl till denna spektakulära helomvändning. Mycket handlade givetvis om att återställa Frankrikes politiska anseende i denna viktiga region. När Sarkozy i september 2011 hyllades som en hjälte i den befriade staden Benghazi gav jublet återklang över hela arabvärlden. Det handlade också om att manifesteras Frankrikes förmåga att agera som en ledande världsmakt i ett läge där USA valde baksätesrollen.

Om Sarkozy dessutom kunde plocka popularitetspoäng inför det kommande presidentvalet var det heller inte ovälkommet. Inte heller kunde man bortse från ett till synes genuint personligt engagemang, understött av filosofen och författaren Bernard-Henri Lévy som ringde in direktrapporter från det belägrade Benghazi till Elyséepalatset. Libyenaktionen passade ledarstilen hos den Sarkozy som alltid hade gjort sig bäst vid dramatiska insatser i akuta krislägen.

Françafrique

Medan Algeriet och Indokina vann sin självständighet i blodiga strider blev 1960-talets franska uttåg ur Afrika söder om Sahara mer odramatiskt. De flesta av Frankrikes afrikanska kolonier gick med på att i utbyte mot militärt och ekonomiskt stöd behålla starka band till den forna kolonialmakten. Så föddes det system som kallats *Françafrique*, en politik skött av obskyra nätverk i Elyséepalatset, där franskvänliga afrikanska ledare, ofta brutala och korrupperade diktatorer, hållits om ryggen av franska regeringar, ibland med hjälp av franska soldater. I gengäld har Frankrike fått internationellt politiskt stöd, fördelaktiga villkor för franska storföretag och säker tillgång till strategiskt viktiga råvaror som olja och uran. Med i bilden finns också en ström av svarta pengar från afrikanska vänner som bidrag till franska politikernas kampanjfinansiering.

I sin valkampanj 2007 lovade Nicolas Sarkozy att sätta stopp för detta system. Nu skulle det bli slut med franskt stöd till diktatorer och korrupta ledare i Afrika. Bistånd skulle villkoras med krav på gott styrelseskick.

Jean-Marie Bockel blev Sarkozys minister med ansvar för Frankrikes relationer med Afrika. I januari 2008 förklarade han karskt i en intervju i *Le Monde*: "Françafrique ligger på dödsbädden. Jag vill skriva ut dess dödsattest." Av 100 miljarder euro årligen i bistånd till Afrika försvinner 30 miljarder genom ineffektiv förvaltning eller försvillas av rovgiriga ledare, menade han. Bara ett par månader efter intervjun fick dock Bockel sparken – efter klagomål från Gabons president Omar Bongo.

Sarkozys kursomläggning blev på sin höjd halvhjärtad. Trots vissa tecken på en förändrad attityd, som försöken att normalisera relationerna med Rwanda, förblev mycket likt i den franska Afrikapolitiken under Sarkozy. Tonvikten fortsatte att ligga på strategiska ekonomiska intressen, och varje Sarkozybesök i Afrika följdes av ett veritabelt regn av "århundradets kontrakt". Frankrike fortsatte också att ge militärt stöd till vänligt sinnade regimer, som Tchads president Idress Déby som fick franskt stöd att bekämpa rebeller. Och i april 2011 spelade franska soldater en avgörande roll då Laurent Gbagbo, förloraren i Elfenbenskustens presidentval 2010, till

sist lyftes bort från sin post och valsegraren Alassane Ouattaras trupper tillsammans med FN-styrkor gick till angrepp mot presidentpalatset i Abidjan. Här agerade dock Frankrike på direkt uppmaning av FN:s generalsekreterare och med en färsk resolution från säkerhetsrådet i ryggen.

Insatsen i Elfenbenskusten gjordes för att hjälpa en folkvald president till makten, och kan därför ses som ett uttryck för den nya Afrikapolitik som Sarkozy utlovat. Samtidigt var det uppenbart att Paris gjorde sitt bästa för att mörka de franska truppers insats. I Elfenbenskustens mångåriga interna konflikter har Gbagbo profilerat sig som motståndare till den gamla kolonialmaktens fortsatta inflytande medan Ouattara framställt som mer franskvänlig. Risken var uppenbar att den franska insatsen skulle framstå som ännu ett exempel på att Frankrike i Françafriques anda väljer vilka som ska sitta vid makten i landets forna kolonier.

INGRID HEDSTRÖM

Uppgifter

13. Vad anger textförfattaren som den främsta förklaringen till omsvängningen i Frankrikes inställning till Libyen?

- A Trycket från en enig omvärld.
- B Den franska befolkningens protester.
- C Prestige och viljan till makt.
- D Insikten om gamla felsteg och misstag.

14. Vad tycks ligga till grund för Frankrikes utrikespolitik, så som den framställs i texten?

- A Landets omstridda roll i EU.
- B Landets förkärlek för dramatiska ledare.
- C Landets koloniala förflutna.
- D Landets relativa oberoende av USA.

15. Varför ville den franska regeringen dölja att landets militära trupper spelade en avgörande roll i Elfenbenskusten 2011, enligt texten?

- A Resultatet av den franska insatsen blev inte det som regeringen hade hoppats på.
- B Regeringen ville inte skylta med att den egentligen bara hade handlat på uppdrag av FN.
- C Resultatet av den gemensamma FN-insatsen överensstämde inte med regeringens utlovade Françafrique-politik.
- D Regeringen ville undvika anklagelser om att fortfarande bedriva sin kritiserade Françafrique-politik.

16. Hur kan man bäst karakterisera Sarkozys utrikespolitik, utifrån hur den framställs i texten?

- A Som populistisk och aningslös.
- B Som välvillig men eftergiven.
- C Som ombytlig och motsägelsefull.
- D Som principfast men omdömeslös.

Evidensbaserad naturvård

Som de flesta omvälvande skeden började det hela i liten skala. En inflytelserik epidemiolog, Archie Cochrane, började på 1970-talet argumentera för betydelsen av att använda bästa möjliga kunskapsunderlag inom sjukvården. En självklarhet kan man tycka, av både etiska och ekonomiska skäl, men ändå något som inte är helt enkelt att säkerställa.

Det är inte lätt att hitta och kritiskt värdera alla relevanta publikationer i den omfattande vetenskapliga litteraturen inför valet av preparat eller åtgärd. En konsekvens av detta är att det har kunnat ta årtal innan effektivare eller billigare metoder kommit till allmän användning (t.ex. tog det 13 år innan rekommendationen att ge blodproppslösande behandling efter akut hjärtinfarkt slog igenom) samt att olämpliga metoder har kunnat dröja sig kvar länge efter det att de dömts ut i kliniska provningar (t.ex. rekommenderades sängläge veckovis efter hjärtinfarkt, trots att nyttan visat sig vara obefintlig). Alltså helt enkelt en långsam kunskapsöverföring från forskningen till praktiken som inneburit förlorade liv och kronor.

Detta var bakgrunden till den revolution som Archie Cochrane initierade: den evidensbaserade medicinen. Här skall beslut grundas på "bästa möjliga kunskapsunderlag", i första hand på vetenskapliga studier och om sådana saknas på "beprövad klinisk erfarenhet".

Som ett led i den evidensbaserade medicinen drog en global rörelse i gång i början av 1990-talet, vars kärna fått det något kryptiska namnet "The Cochrane collaboration". Dess syfte är att förbättra beslut inom vården genom litteraturöversikter kring interventioner (det vill säga insatser av preparat eller åtgärder). Översikterna skall dessutom vara "systematiska", vilket innebär en smal, väldefinierad praktisk fråga samt ett strikt tillvägagångssätt vid litteratursökning, värdering och sammanställning. Detta till skillnad från traditionella litteraturöversikter som ofta är bredare, svåra att upprepa och starkt färgade av författarens åsikter. De systematiska litteraturöversikterna stärks dessutom av en statistisk metod, metaanalys, som kvantitativt väger samman resultat från olika studier av samma fenomen. Sammanfattningsvis är denna förbättrade kunskapshantering och kunskapsförmedling en förutsättning för evidensbaserad medicin.

Innan vi lämnar medicinens värld finns det två aspekter värda att nämna eftersom de har stor betydelse inom naturvården, nämligen "evidensgrad" och "publikationsskewhet". Det krävs inte mycket eftertanke för att inse att vissa studier (t.ex. kliniska försök där behandlingen slumpats ut på patienter) har ett högre bevisvärde (evi-

densgrad) än andra (t.ex. fallstudier av enstaka patienter), något som måste beaktas när kunskapsläget sammanfattas. Vad som också måste beaktas är att en del studier kanske inte publicerats, främst de som inte visade någon effekt, vilket ger en skevhet i rapporteringen.

Behovet av kunskapsöverföring från tillämpad forskning till praktiken är ju ett generellt problem, och inte begränsat till medicinens värld. Följaktligen har en hel flora av liknande rörelser startat. Sociologi, undervisning och kriminologi är några ämnen där antalet systematiska översikter snabbt växer. Exempelvis kan man hitta översikter av huruvida stora skolor är bättre än små (vilket varierade beroende på vad man mätte), eller av den brottsförebyggande effekten av övervakningskameror (vilka hade positiv om än svag effekt).

Hur framgångsrika dessa relativt nya rörelser kommer att vara beror på flera saker. Främst är ju volymen forskning inom området viktig – det måste ju finnas något att sammanfatta – men också publiceringstradition, i vilken utsträckning forskningen är kvantitativ (och därmed lätt att sammanfatta med hjälp av metaanalys), de tilltänkta användarnas intresse samt de samhällsliga resurser som berörs.

Är det så att det som görs på fältet vad gäller praktisk naturvård är väl beprövade åtgärder med bevisade positiva effekter? Nej, det verkar i några fall vara så att de skötselåtgärder som är praxis inte har önskade effekter. Ett exempel som fick stor medial uppmärksamhet rörde åtgärder för att gynna lax och annan fisk i vattendrag, åtgärder som kostat stora summor genom åren och vars effekt visade sig vara svag. Kan då det medicinska konceptet med framgång överföras till praktisk naturvård? Gapet mellan "aktuellt kunskapsläge" och praktiken finns förvisso här liksom inom medicinen. Men är det inte så att naturvård är så komplext och så platsbundet att det saknas en gemensam, bred kunskapsbas?

Visst finns det skillnader. En är att naturvårdsbiologi huvudsakligen är ägnat åt att beskriva problem och att relativt lite forskning handlar om interventioner, alltså effekten av åtgärder (t.ex. återskapande av habitat eller populationer, minskade mänskliga störningar, eliminering av invasiva arter, effekten av lagstiftning, ekonomiska styrmedel, landskapsplanering). I den vetenskapliga litteraturen finns det helt enkelt relativt lite att sammanfatta.

En annan försvårande faktor är det faktum att konkurrensen om utrymmet på tidskrifternas dyrbara sidor hela tiden ökar. Till exempel refuserar tidskriften *Biological Conservation* fyra av fem inskickade manus. Design, genomförande, statistisk utvärdering och presentation

måste vara näst intill oantastliga. Kraven blir allt strängare på viss omfattning av data (t.ex. försök upprepade på flera platser och över flera år) samt på att resultatet skall vara tydligt (statistiskt signifikant) och av globalt intresse. Å ena sidan innebär detta att de studier som publiceras inom praktisk naturvård har mycket högt bevisvärde, men å andra sidan är det en väldig massa studier som inte hittar in i den primärvetenskapliga litteraturen.

Ytterligare en skillnad gentemot medicin rör vad vi kan kalla kunskapsbasen. Visst finns i den vetenskapliga litteraturen exempel på praktisk naturvård. Ur vår egen verksamhet kan vi nämna följande tre exempel. Rönningar för att gynna dårgräsfjärilens värdväxt gjordes i Östergötland och utfallet, som följdes upp i orörda kontroller och i röjda områden, visade sig positivt. Holkar med konstgjord mulm för att gynna vedlevande skalbaggar visade sig fungera förvånansvärt bra. Vi har också jämfört olika skötselmetoder för att sköta ängsmarker i ett långtidsförsök. Men finns naturvårdskunskap bara i den vetenskapliga litteraturen? Nej,

kunskap finns ju också hos enskilda individer och baseras på deras personliga erfarenheter. Men sådan kunskap har – i ett större perspektiv – mindre värde eftersom den inte är dokumenterad och därmed inte heller möjlig för andra att ta till sig och kritiskt granska. I ett ämne som praktisk naturvård, där mycket sker genom ”trial-and-error”, så förblir mycket av kunskaperna odokumenterade. Detta är något som försvårar det gemensamma kunskapsbygget och införandet av evidensbaserad naturvård. Denna kan inte bara bygga på primärvetenskap, utan måste rimligen också bygga på väldokumenterade fallstudier.

Trots dessa svårigheter att överföra den evidensbaserade medicinens metoder är det uppenbart att stora vinster finns för naturvården om åtgärder byggde på bästa tänkbara kunskapsläge. Evidensbaserad naturvård, en rörelse som kan spåras ungefär tio år tillbaka i tiden, börjar nu få fotfäste.

PER MILBERG OCH KARL-OLOF BERGMAN

Uppgifter

17. Vad kan, enligt texten, sägas vara kärnan i den evidensbaserade medicinen?

- A Att den tillämpas på en teoretisk och överordnad nivå.
- B Att den bygger på en sammanfattad kunskapsbas.
- C Att den utvärderar fakta som är svåra att dokumentera i forskning.
- D Att den utgår från det som visat sig praktiskt möjligt.

18. Textförfattarna resonerar kring förutsättningarna för evidensbaserad naturvård genom att peka på ett antal skillnader mellan forskning inom naturvård respektive medicin. Vilket svarsförslag anger en av dessa skillnader?

- A Forskningsmöjligheterna är färre inom naturvården.
- B Praktiska åtgärder utvärderas mer sällan inom naturvården.
- C Kraven på bevisvärde är lägre inom naturvården.
- D Avståndet mellan teori och praktik är kortare inom naturvården.

19. Vad vill textförfattarna visa på när de nämner de tre studierna om dårgräsfjärilens värdväxt, vedlevande skalbaggar och skötsel av ängsmark?

- A Att det finns systematiska översikter inom praktisk naturvård.
- B Att det finns odokumenterad kunskap inom praktisk naturvård.
- C Att det finns publicerad forskning inom praktisk naturvård.
- D Att det finns förbisedda studier inom praktisk naturvård.

20. Vad skulle naturvården framför allt kunna uppnå genom ett evidensbaserat arbetssätt, enligt texten?

- A Mer effektiva insatser.
- B Större engagemang.
- C Ökad samverkan.
- D Höjd vetenskaplig status.

MEK – Meningskomplettering

21. Bevarandet av den biologiska _____ är den moderna naturvårdens och naturskyddets främsta uppgift.
- A ekologin
 - B mångfalden
 - C atmosfären
 - D hållbarheten
22. Kvinnan använde sin hyresrätt till förvaring av arvegods, istället för att bo där. Det får man inte enligt _____ och hon fråntas därför lägenheten. Hyresvärden har vid två tillfällen varit inne i lägenheten, som då varit så smutsig och _____ med saker att det knappt gått att komma in.
- A kontraktet – nedsliten
 - B vicevärden – förtäckt
 - C hyreslagen – belamrad
 - D bostadsrätten – uppfylld
23. Författaren pekar på hur personer som kritiserar respektive förespråkar läkemedel mot ångest utgår från helt skilda idétraditioner: å ena sidan en _____ som utmärks av luthersk plikt känsla, asketisk självförnekelse och skepsis mot läkemedel; å andra sidan en allt starkare tro på att varje individ har _____ till lycka och självförverkligande, och att ångest och nedstämdhet därmed bör _____.
- A puritanism – rätt – elimineras
 - B idealism – motivation – accepteras
 - C humanism – chans – förebyggas
 - D negativism – potential – ignoreras
24. "Vi vill inte blanda oss i ryktesspridningen. Det där vill jag distansera mig ifrån och _____. Ingenting av det stämmer."
- A deformera
 - B recitera
 - C dementera
 - D redigera

25. Vart rör sig den globala ekonomin? Den stora frågan är om vi har levt på _____, om de senaste 20–30 åren bara varit en bubbla på kredit och om vi nu nått _____.
- A små marginaler – målet
 - B lånad tid – vägs ände
 - C gammal skåpmat – kulmen
 - D egna villkor – ända fram
26. Nyligen kom nyheten om att det på månen, i motsats till vad man tidigare trott, kan finnas vattenmolekyler. Nu har nya rön _____ som kan förklara hur dessa vattenmolekyler skapats.
- A genomförts
 - B avslöjats
 - C publicerats
 - D upptäckts
27. Men lika mycket som en enig kritikerkår i Danmark har hyllat dikternas konstnärliga kvalitet, lika _____ omöjligt har det varit för de danska läsarna att enbart _____ dikternas estetiska kvalitet och _____ den smärtsamma verklighet som de skildrar.
- A komplett – förhålla sig till – förbigå
 - B genuint – bortse från – försumma
 - C direkt – påverkas av – förorda
 - D fatalt – liera sig med – förstärka
28. På åttiotalet gick jag ur den svenska statskyrkan, mycket som ett resultat av debatten om kvinnliga präster. Det _____ var att detta ledde till ett större engagemang i trosfrågor och ett växande intresse för världsreligionerna. Jag kom snart fram till att jag hörde hemma i de ateistiska leden, även om jag _____ för uttrycket som sådant.
- A reaktionära – vacklade
 - B fundamentala – duckade
 - C konsekventa – backade
 - D paradoxala – ryggade

29. Att politiker och högt uppsatta tjänstemän kan byta yrkesbana är bra. Personalpolitiskt växelbruk har många fördelar, och även för allmänheten ligger det ett värde i att offentliga beslutsfattare inte döms till livstid inom samma ____.
- A tablå
 - B sejour
 - C gebit
 - D matris
30. En konstnärlig utbildning ____ bör förmedla kunskaper och färdigheter som ____ under en fortlöpande personlig mognadsprocess, genom kontinuerligt arbete med olika typer av övningsuppgifter som utförs med lärarledd handledning.
- A med status – tillägnas
 - B sedd utifrån – erhålls
 - C under utveckling – skapas
 - D värd namnet – förvärvas

In the following text there are gaps which indicate that something has been left out. Look at the four alternatives that correspond to each gap and decide which one best fits the gap. Then mark your choice on your answer sheet.

Dummy-Drug Doping?

Researchers have shown that placebos can 31 the body's own painkilling opioids. In particular, saline injections can dampen pain if a person has recently received shots of morphine, a powerful analgesic, and has thereby associated such injections with pain relief. Could such a procedure be used to boost pain tolerance during athletic competitions?

According to the prohibited drugs list of the World Anti-Doping Agency, morphine is 32 during athletic competition but not during training. So an athlete might legally inject herself with morphine before competition, only to replace that injection with a placebo on the day of the event. To be effective, however, such a strategy 33 that the morphine be taken several days before the placebo so that no trace of the drug would exist on competition day, and until recently, researchers were not sure whether the conditioned response would still be effective after an interval longer than a day or so.

In 2007 researchers reported simulating a sports competition in which four teams of 10 young males competed with one another in a test of pain endurance. During the training, two of the teams were given morphine injections once a week for two weeks. Then, a week later, just before the pain tolerance test, members of one morphine-exposed team were injected with saline they thought was morphine. 34, that combination produced the greatest pain tolerance as compared with no injection, an injection of saline without previous exposure to morphine or a shot of an opioid-blocking drug.

These results show that only two shots of morphine, separated in time by as long as a week, are enough to induce a strong and long-lasting placebo response, which could significantly boost pain 35 in an athlete on the day of a competition.

INGRID WICKELGREN, SCIENTIFIC AMERICAN MIND

Alternatives

31.

- A activate
- B relieve
- C conceal
- D reduce

32.

- A allowed
- B illegal
- C used
- D effective

33.

- A indicates
- B prevents
- C shows
- D requires

34.

- A Consequently
- B Indeed
- C Thus
- D Finally

35.

- A experience
- B suffering
- C tolerance
- D research

Madame and Maid

Marlene van Niekerk's audaciously innovative first novel, *Triomf*, drew dark comedy and pathos from a despised, dysfunctional and creepily inbred family of "white trash" Afrikaners anxiously awaiting South Africa's first democratic elections in 1994 – the year it was published. With its use of slang and deflating assault on the shibboleth of linguistic as much as racial purity, it became the first novel in Afrikaans to win the Noma award for publishing in Africa. *Triomf*'s ironic setting was an eponymous Johannesburg suburb built on the rubble of Sophiatown, a multiracial haven of writers and jazz players bulldozed in the 1950s under grand apartheid. In her second novel, van Niekerk shifts further into the Afrikaner heartland, to a farm at the West Cape, to probe more traditional subject matter of maids and madams, power and land.

Published in 2004 as *Agaat*, and retitled *The Way of Women* in Michiel Heyns's English translation, the novel is narrated through the unreliable eyes and memory of Milla de Vet, the inheritor of a farm named Grootmoedersdrift, outside the town of Swellendam. Milla, now 70, lies dying of a wasting disease. Paralysed but for her blinking eyelids, she is dependent for even the most intimate bodily functions on another woman, Agaat Lourier. Their intriguingly close yet oddly ambiguous relationship is gradually traced back almost 50 years, through Milla's selective reminiscing and jottings from diaries she has kept since her marriage in 1947.

Agaat, born with a stunted arm on Milla's mother's estate and abused by the family that rejected her, was "saved" at the age of five by the childless Milla and installed on her farm, rather like what is known in Afrikaans as a *hanslam*, an orphan or rejected lamb reared by hand. Yet as so-called coloured in the *baas* household,

the foundling was neither adopted child nor maid but required to fulfil both roles. The tensions and contradictions in Agaat's position and the shifting neediness of her madam-cum-mother are amplified when Milla has a son. Yet Agaat, in a convoluted contest of wills with Milla, subverts her relegation to nanny and uniformed servant by displacing Milla in the boy's affections. "I am a slave but You-are-mine," she whispers in his ear.

Not long after democracy arrives in the mid-1990s, Agaat faces the prospect of freedom with Milla's impending death. In less skilled hands, this reversal of power seems too literal and contrived. Yet for van Niekerk it becomes not so much a drama of crude playback as a minute exploration of intimate relationship corroded by unequal power, of enforced assimilation and complex strategies of resistance.

The Way of Women combines the stark intensity of a remarkable death-bed chamber piece, which nonetheless contains some humour, with a compendious sweep from 19th-century boom time in the Cape to the Angolan war, from farming manuals on bovine botulism to embroidery patterns and Afrikaans nursery rhymes. The book evokes worn images of heroic Boer womenfolk tilling the veld and delivering their own infants, while their menfolk go fishing and nurse hangovers. Some sections could have been trimmed, although the novel retains momentum and suspense, with surprises withheld till the end. With its own forensic take on the pathologies of maids and madams, it offers an understated cautionary tale on inheriting the lessons of the masters – and madams – along with their power.

MAYA JAGGI, THE GUARDIAN WEEKLY

Questions

36. What is suggested about Marlene van Niekerk's novel *Triomf*?

- A It was written in a daringly casual language and unconventional style
- B It was the first novel to be awarded a prestigious prize in South Africa
- C It is a well-known book about the 1994 democratic election in South Africa
- D It is a drama about white South African politicians written in Afrikaans

37. Why is Johannesburg mentioned in the text?

- A It is the old Afrikaans name for Sophiatown
- B It is known for being the capital of jazz music
- C It is close to the main location of the novel
- D It is the place where apartheid was brought down

38. Which of the following statements about Milla de Vet is true, according to the text?

- A She could not have any children of her own
- B She was a South African female writer
- C She was the owner of an Afrikaner farm
- D She had been an invalid since the late 1940s

39. What are we told about Agaat and Milla's relationship?

- A Agaat was the adopted daughter who lived together with Milla
- B Agaat and Milla lived and shared a happy life in the country
- C Agaat was hired as a nurse in Milla's country household
- D Agaat and Milla were attached to each other in complicated ways

40. What is implied about Boer women in the last paragraph?

- A They spent most of their time doing embroidery and taking care of their children
- B They had a tough life and were often abused by their husbands
- C They were strong, hardworking and independent women
- D They lived a quiet life as wives and mothers on countryside farms

1. marginaliserad

- A upprepad
- B förlorad
- C hjälplös
- D föråldrad
- E åsidosatt

2. fingervisning

- A klagomål
- B förolämpning
- C antydan
- D punktinsats
- E hotelse

3. stipulera

- A fastställa
- B uträtta
- C konfrontera
- D betala
- E förneka

4. plädering

- A umgängesregel
- B undersökning
- C uppskattning
- D utläggning
- E ursäkt

5. arrogant

- A irriterande
- B överlägsen
- C utlämnande
- D avvisande
- E motstridig

6. cysta

- A broskskiva
- B inre blödning
- C tarmficka
- D vätskefylld blåsa
- E muskelbristning

7. tillika

- A sammanlagt
- B dessutom
- C eventuellt
- D fullständigt
- E exempelvis

8. ynnest

- A förmån
- B hyllning
- C begåvning
- D överdrift
- E förlåtelse

9. kartlägga

- A arrangera
- B lägga grund för
- C systematiskt utforska
- D pussla ihop
- E förbereda

10. instans

- A beslutsnivå
- B närvaro
- C grundprincip
- D kännetecken
- E betänketid

Mål om rättsprövning

Under den gångna perioden har nio rättsprövningsmål avgjorts. I fyra av dem förklarade Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) att regeringens beslut skulle stå fast. I två mål avvisades ansökningarna. När det gäller de tre återstående målen avvisade HFD ansökningarna beträffande vissa sökande och fastställde regeringens beslut beträffande de övriga sökandena.

Ett mål (*mål nr 3681-12*) handlade om regeringens beslut i fråga om fastställelse av järnvägsplan för Mälarbanan, delen Barkarby–Kallhäll i Järfälla kommun. HFD fann att regeringens beslut skulle stå fast med hänvisning till att det inte hade framkommit att regeringen vid beslutsfattandet skulle ha felbedömt fakta eller överskridit det handlingsutrymme som förelegat i ärendet eller att det vid handläggningen förekommit något fel som kunde ha påverkat utgången i ärendet. Med motsvarande motivering kom HFD fram till att regeringens beslut skulle stå fast i *mål nr 982-12, 2686-12, 2803-12, 2828-12, 3132-12 och 3692-12* som gällde överklagade detaljplaner. I *mål nr 2686-12, 2803-12 och 2828-12* fastställdes dock inte regeringens beslut beträffande samtliga sökande utan vissa av sökandena avvisades eftersom det inte hade kommit fram att de var berörda av regeringens beslut på ett sådant sätt att besluten omfattades av rätten till prövning av deras civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

Mål nr 6480-12 behandlade regeringens beslut att inte ta upp en fastighetsägares överklagande av Energimarknadsinspektionens beslut att medge nätkoncession att bygga en markledning mellan två ställverk. HFD konstaterade att markledningen inte skulle dras över fastighetsägarens fastighet och att det inte heller i målet kommit fram något annat förhållande som innebar att fastighetsägarens civila rättigheter eller skyldigheter berördes på ett sådant sätt som avsågs i artikel 6.1 i Europakonventionen. Även i detta mål avvisades därför ansökan. Det sista målet (*mål nr 5860-12*) gällde regeringens beslut angående tillstånd enligt lagen (1966:314) om kontinentalsockeln att undersöka havsbotten inom allmänt vatten i Hanöbukten i Kristianstads och Sölvesborgs kommuner. Sökandena i detta mål ägde fastigheter utmed eller nära kusten längs Hanöbukten. Med hänsyn till att avståndet mellan kusten och undersökningsområdet var 11–12 kilometer och då det inte heller i detta mål i övrigt framkommit att sökandena berördes av regeringens beslut på ett sådant sätt att beslutet omfattades av rätten till prövning av deras civila rättigheter och skyldigheter enligt artikel 6.1 i Europakonventionen avvisades ansökningarna.

STEFAN AXELSSON

Uppgifter

11. Vad blev utfallet i mål nr 3692-12, enligt texten?

- A HFD avstod helt från att göra en rättsprövning av regeringens handläggning och beslut.
- B HFD prövade regeringens handläggning och beslut enbart för vissa sökande.
- C HFD hittade brister i regeringens handläggning och beslut som berörde vissa sökande.
- D HFD fann att regeringens handläggning och beslut helt uppfyllde de rättsliga kraven.

12. Enligt texten avvisade HFD vissa av ansökningarna om rättsprövning av fattade regeringsbeslut. Varför?

- A Det fanns ingen anledning att kritisera regeringens handläggning eller ställningstagande i samband med beslutet.
- B HFD var inte rätt myndighet att pröva beslut fattade enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.
- C Personerna bakom ansökningarna berördes inte av besluten på ett sådant sätt att det fanns skäl för rättsprövning.
- D Ansökningarna hade så nära anknytning till andra mål att en separat rättsprövning inte kunde motiveras.

Att återskapa muskelfunktioner

Allvarligare skador på ryggmärgen medför olika grad av förlamning. Om skadan sker i halsryggen drabbas både armar och ben. Det är naturligtvis en tragedi för den skadade, men alltmer uppmuntrande framsteg inom forskningen har visat på vilka möjligheter som ändå finns att återfå väsentliga funktioner.

Även om skadan sker så högt som i höjd med femte eller sjätte halskotan finns det i regel funktioner kvar i skuldrans deltamuskel. Denna muskels funktion är nyckeln till ett framtida aktivt liv och möjligheten att till exempel simträna eller använda manuell rullstol. Anledningen är att just deltamuskeln är mycket användbar som ersättare för den utslagna armbågssträckarmuskeln triceps trots att skadan sitter högt i ryggmärgen. Genom att återställa förlorade motoriska funktioner åstadkoms bland annat förbättrad förmåga att sköta hygien, minskad smärta förorsakad av spastisk muskulatur, minskad risk för ledkontrakturer, förbättrad kosmetik och förbättrad kroppsuppfattning. Efter framgångsrik motorisk rekonstruktion uppnår patienten i regel funktioner som underlättar arbete och möjligheten att återfå oberoende.

Eftersom den ryggmärgsskadade patienten har färre intakta motoriska enheter gäller det att få ut optimala funktioner från de fungerande fibrerna. I vårt projekt görs en grundlig analys av såväl musklernas mikroanatomi som deras mekanik. Alla viktiga ersättningsmuskler (som kan användas för transplantation) studeras med mätning av muskelfiberlängd, fibervinkel, tvärsnittsarea, muskelvikt och så kallad sarkomerlängd, det vill säga längden hos de minsta muskelfiberenheterna. Dessa mätningar har visat att deltamuskeln har mycket långa fibrer som producerar kraft över en mycket stor del av rörelseomfånget. För varje studerad muskel upprättas en längd-kraft-kurva. Eftersom deltamuskeln består av långa fibrer och därmed många seriekopplade sarkomerer betyder en förändring av muskellängden som regel ganska litet för muskelns förmåga att utveckla kraft. Det är viktig information för kirurgen som ska använda deltamuskeln som ny motor för att ersätta tricepsfunktionen. Det är således relativt liten risk för översträckning av muskeln såvida den inte sträcks ut många centimeter längre än optimal längd.

Andra extremitetsmuskler är inte alls lika "förlåtande". Till exempel består yttre och inre knäledssträckarna och vissa av handledsmuskeln av mycket kortare muskelfibrer. Det innebär att för dessa muskler medför rätt små längdförändringar av muskel-sen-enheten stora förändringar i sarkomerlängd eftersom färre sarkomerer är kopplade i serie. Vår forskning syftar till att kartlägga

alla viktiga mekaniska faktorer som bestämmer vid vilken längd och spänning som muskeln fungerar bäst. Detta är naturligtvis viktigt att veta vid all form av kirurgi på muskler och senor men särskilt viktigt hos den förlamade individen, där varje liten motorisk enhet måste utnyttjas maximalt för att återskapa vissa vitala funktioner.

Vid handkirurgiska kliniken på Sahlgrenska universitetssjukhuset har vi sedan början av 1980-talet rekonstruerat armbågssträckare hos ryggmärgsskadade. I vissa fall noterades otillfredsställande kirurgiska resultat och misstanken fattades tidigt att det berodde på att höga passiva spänningar i transplantaten medförde sträckningar och slitningar som på sikt gjorde rekonstruktionen slack. Därför sattes stålmarkörer in i senorna så att avståndet mellan markörerna sedan kunde följas med röntgenundersökningar. Marköravståndet vid standardiserad mätning var de första åren 23 mm sex månader efter operation, vilket bedömdes förklara icke optimalt resultat på grund av slack i det rekonstruerade muskel-sen-systemet. Genom att införa ett armstöd kopplat till rullstolen kunde marköravståndet (glidningen) minskas till 8 mm och den postoperativa funktionen förbättras. Patienterna får gynnsammare mekanik i armbågssträckningen. Det medför ökad styrka med bättre simförmåga och bättre bakåtsving vid rullstolskörning, men framför allt ger det ett gott utgångsläge för att rekonstruera handgreppet. Utan styrningen av armen (= armbågssträckning) är handkontroll mer eller mindre omöjlig.

Ett stort problem vid muskel-sen-rekonstruktion hos förlamade patienter har alltid varit att kunna tolka betydelsen av passiv spänning, det vill säga det passiva motstånd som finns i muskulaturen, och överföra den informationen till kraft. Vilken struktur bestämmer den passiva spänningen, och har den ett matematiskt samband med aktiv kraft, det vill säga den kraft som produceras av muskeln viljemässigt?

För att besvara denna viktiga fråga har vi utvecklat en metod som innebär att muskelfiberbuntar från normala eller förlamade muskler spänns upp mellan kraftgivare och en fix punkt och placeras i ett bad med koksalt. Muskelbuntens stimuleras sedan elektriskt och dess kraft vid olika längder uppmäts. Laserljuset som sänds genom muskelbuntens ger ett speciellt mönster som kan översättas till sarkomerlängd. Efter att muskeln testats fysiologiskt görs molekylärbiologiska mätningar av olika stödproteinerens sammansättning. Med den här informationen har vi fått en mycket bättre kunskap om vilka mekaniska egenskaper friska och sjuka muskler har.

Skillnaderna mellan friska och förlamade muskler kan kanske i en framtid användas för att på genetisk väg återställa vissa önskvärda funktioner och därmed förbättra utsikterna för den förlamade individen att återfå fler viktiga rörelser. Vi tror också att de ovan beskrivna kirurgiska framstegen tillsammans med ökad kunskap om den helt eller delvis förlamade muskulaturens struktur och funktion kan öka den skadades förmåga och intresse att delta i handikappidrott och vetenskapliga studier om handikappidrott.

JAN FRIDÉN

kontraktur = inskränkt eller upphävd rörlighet

Uppgifter

- 13. Deltamuskeln är mycket användbar i det sammanhang som texten beskriver, delvis tack vare sina långa fibrer. Varför är fiberlängden så viktig, enligt texten?**
- A Muskler med långa fibrer är lättare att studera, vilket ger bättre resultat vid transplantationer.
 - B Muskler med långa fibrer bibehåller sin funktion väl, även om muskelns ursprungliga längd ändras.
 - C Långa muskelfibrer gör att kirurgen kan bortse från muskelns passiva spänning.
 - D Långa muskelfibrer är nödvändiga för att fungerande och skadade muskler ska kunna sammanfogas.
- 14. Hur kan man enligt texten ge ryggmärgsskadade patienter som har genomgått operation ökad kraft och rörlighet i armen?**
- A Genom att sätta in små stålmarkörer i senorna.
 - B Genom att sträcka armbågen via kirurgi.
 - C Genom att stärka den passiva spänningen i musklerna.
 - D Genom att förbättra patienternas befintliga hjälpmedel.
- 15. Vad har undersökts i den forskning som beskrivs i texten?**
- A Huruvida kirurgi kan användas för att hjälpa ryggmärgsskadade.
 - B Under vilka förutsättningar muskler fungerar optimalt.
 - C Vilka av kroppens muskler som påverkas mest vid en förlamning.
 - D Hur nya former för muskelträning kan hjälpa ryggmärgsskadade.
- 16. Hur kan texten bäst karakteriseras?**
- A Som en presentation av pågående forskning.
 - B Som en beskrivning av ett nytt forskningsfält.
 - C Som en utvärdering av undersökningsmetoder.
 - D Som en granskning av nya operationstekniker.

Den goda litteraturen

Magnus Persson är litteraturvetare och sedan flera år verksam vid lärarutbildningen i Malmö. Att han intar en position mellan två världar som ofta har förbluffande lite med varandra att göra – universitetsämnet litteraturvetenskap respektive lärarutbildningen och svensk lärarens verksamhet – ger honom ett ovanligt öppet perspektiv på frågor som är grundläggande för litteraturvetenskapen: värdefrågor kring litteratur och läsning. I *Den goda boken: samtida föreställningar om litteratur och läsning* bygger Persson vidare på diskussionerna i den tidigare boken *Varför läsa litteratur?*, men i stället för att som där koncentrera sig på skolans värld vidareutvecklar han nu frågorna i flera olika riktningar.

För att fånga problematiken med läsningens värde väljer författaren att tala om *myten* om den goda litteraturen. Denna myt utmärks av att vara oreflekterad och naturaliserad och av att inte kunna ställa kritiska frågor till sig själv. Den innebär att litteraturläsning anses vara inte bara god, utan automatiskt god och med automatiskt goda effekter. Persson sammanfattar det i sitt kapitel om kanondebatten – där diskussionen framför allt kom att handla om vilken som var den "rätta listan" av litterära verk – med att debattlogiken "förutsätter en övertygelse om att litteraturläsning kan ha automatiska verkningar och att dessa verkningar både enkelt kan förutses och att de är goda". Bakom myten döljer sig också en kultursyn där den goda litteraturen förväntas motverka dåliga kulturyttringar.

I nio kapitel vandrar Persson genom olika aktuella diskussioner som berör litteratur. Det breda spektret, med nedslag i väsensskilda diskussioner, erbjuder en utmärkt möjlighet att få syn på hur myten om den goda litteraturen träder fram i olika skepnader. Bland annat diskuteras den politiskt initierade kanondebatten 2006 och den ideella föreningen Läsrörelsens litteratursyn och dess samarbete med McDonald's. Författaren behandlar tanken på litteraturens läkande kraft så som den diskuteras inom biblioterapi – en i Sverige inte särskilt utvecklad ideriktning. Han diskuterar förtjänstfullt hur en lektion på svensklärarutbildningen om Vladimir Nabokovs *Lolita* kan se ut. Dessutom argumenterar han för att idén om litteraturens ständiga normbrott och en "glamorisering av transgressioner" (Rita Felski) också den kan ses som en myt – som något som riskerar att förvandlas till en kliché, till "rutinisering, till en bekräftelse av det förväntade".

En av författarens grundläggande poänger är att vi aldrig helt kan komma utanför myten om den goda litteraturen. Han påpekar att till och med den som skriver emot det goda i litteraturen ändå i slutänden inte kan ta

sig ur myten – den omfattar också det motspänstiga eller "onda" genom att inkorporera det som något som läsaren kan bli berikad av. Här återknyter Persson bland annat till Anders Johanssons *Göra ont: litterär metafysik*. Persson gör dock ett viktigt tillägg. Ett scenario som oftast inte tas upp i de kritiska diskussionerna om litteraturens godhet är något så enkelt som *ointresset* för litteratur, som inte är ovanligt exempelvis i de skolklasser svensk-lärarna möter i sin vardag: "Men med en likgiltig hållning tillhör man definitionsmässigt inte fältet, annat än som motsträvig undersåte och föremål för svensklärarens mer eller mindre tappra omvändelseförsök. Skall man verkligen lämna myten om den goda litteraturen måste man också lämna litteraturen."

Även om vi inte kan frigöra oss från myten vill Persson att den ska "synliggöras, utmanas och sättas i spel". Så görs ofta inte i de försvar för läsning som brukar betecknas som enkla och "naiva". Det kan handla om de utsagor som görs från politiskt håll, som i kanondebatten, eller av företrädare för andra ämnen, exempelvis juristen Leif Alsheimer i boken *Bildningsresan*, som Persson dock ej nämner. Mest känd är väl här Martha Nussbaum och hennes försvar för litteraturläsning i bland annat boken *Cultivating Humanity*.

Exemplen på hur litteraturläsning kan förespråkas är för en litteraturvetare stundtals gastkramande i sin välvilliga fyrkantighet. Men kanske är det så det måste vara? Frågan man kan ställa sig är hur stort problem det är att lekmanautsagor är enkla och "naiva", särskilt som de trots detta inte ligger alltför långt ifrån det som den medvetna kritikern, efter att ha gått sina kritiska rundor, själv hamnar i – om än betydligt mer nyanserat.

För en spännande sak med denna fråga, som gör den så särskilt svår, är att de som med kraft kritiserar de naiva synerna på läsningens godhet sedan, när de själva ska ge egna argument för läsning, blir förvillande lika dem de kritiserar, om än mer nedtonat och mindre förenklat. Det är ett fenomen man ofta stöter på, och författaren lyfter fram flera sådana exempel. Också han själv landar naturligtvis i att läsning är bra, och detta faktum är något han mycket medvetet synliggör. Perssons termer för att benämna läsningens möjliga goda är "demokrati, narrativ fantasi och kreativ läsning", hämtade från hans tidigare diskussion i *Varför läsa litteratur?*. I "narrativ fantasi" ingår bland annat litteraturens förmåga att erbjuda perspektivbyten, vilket jag ser som en mycket viktig aspekt av läsning, särskilt i pedagogiska sammanhang. Viktigt är här det som Persson lyfter fram i sitt synliggörande av godheten som myt: att dessa möjliga effekter inte kan förespråkas som något som sker automatiskt och för alla.

Magnus Perssons *Den goda boken* är själv en god bok, i så motto att den är både välskriven och väl sammanhängande. Den består nästan uteslutande av tidigare publicerade artiklar, men trots detta är det en sammanhållen bok. Det är sällan man ser ett så gott exempel på hur man som forskare kan laborera med ett "både och" gentemot dagens dubbla värdeskalor inom forskningspubliceringen, där det å ena sidan krävs att man ska publicera artiklar och å andra sidan att man ska skriva böcker.

Också med sin stil förefaller Persson mig exemplarisk – han skriver precist och tankeväckande, samtidigt öppet och tillgängligt. Han är hela tiden tydlig med vad det är han gör och vilka grepp han använder sig av, vilket skapar en genomgående pedagogisk och hederlig diskussion. Det innebär att detta är en forskningsbok som enkelt bör kunna användas i undervisningssammanhang.

Ett exempel på denna pedagogiska öppenhet är det självreflekterande inslag som finns i bokens sista kapitel. Här analyserar Persson sin egen kritiska position i boken, och det med besked. Bland annat inkluderar han längre

– ibland halvsideslånga – citat från det han själv just skrivit i tidigare kapitel, för att sedan plocka sönder dem i sina beståndsdelar för analys. Persson skriver att han är medveten om att en sådan egenanalys kan "framstå som höjden av självupptagenhet. Min förhoppning är att resultatet kan rättfärdiga tilltaget". Det gör de. Detta är ett – i alla fall för mig – både oväntat och roande grepp, men det ger också en givande diskussion om vad en kritisk position för med sig och vilka dolda föreställningar en sådan position grundar sig på. Magnus Perssons mål i denna bok är uppenbarligen att arbeta med många olika perspektiv, vilket ges en ytterligare dimension i denna avslutning. Som lärobok borde detta kunna vara inspirerande för studenter, och det är inspirerande för mig som läsande och recenserande forskare.

KATARINA BERNHARDSSON

kanon = det urval av litterära verk som vid en viss tid anses vara de viktigaste

Uppgifter

17. Vilken roll spelade myten om den goda litteraturen i kanondebatten, enligt textens referat av Magnus Perssons bok?

- A Den var en given utgångspunkt.
- B Den blev efter hand den egentliga stridsfrågan.
- C Den diskuterades som en separat fråga.
- D Den tillförde debatten en ovanlig dimension.

18. Vilket är enligt texten det enda sättet att stå fri från myten om den goda litteraturen?

- A Att uteslutande läsa ifrågasatt litteratur.
- B Att välja sin egen litteratur.
- C Att alltid kritisera litteraturen.
- D Att strunta i litteraturen.

19. Vad noterar recensenten beträffande de "naiva" argumenten till läsningens försvar?

- A Att de framförs av lekmän som är starkt påverkade av expertisens åsikter.
- B Att de egentligen är politiska men väldigt sällan bemöts som sådana.
- C Att de på grund av sin allmänna vällovlighet är svåra att attackera.
- D Att de ifrågasätts men sedan i princip upprepas av kritikerna.

20. Hur ser Magnus Persson själv på litteratur och läsande, enligt texten?

- A Det är inte självklart att läsning alltid medför något gott.
- B Läsning kan ge direkta hälsoeffekter.
- C God litteratur medför alltid något positivt.
- D Det finns både god och ond litteratur.

MEK – Meningskomplettering

21. Eftersom landet har ett litet antal dollarmiljardärer men miljontals invånare på fattigdomsgränsen är det _____ att kunna betala de förhållandevis stora summor som krävs för att gå på spännande OS-tävlingar på hemmaplan.
- A allas angelägenhet
 - B få förunnat
 - C många om budet
 - D vars och ens ansvar
22. En nysning framkallas normalt av kemisk eller _____ retning av smärtförande nerver i näsans slemhinna. Men även uppvärmning av ansiktet och starkt ljus i ögonen kan _____ reflexen.
- A fysisk – utveckla
 - B sinnlig – utsända
 - C mekanisk – utlösa
 - D invärtes – uttrycka
23. Sam Shepards stycke utspelas, liksom flera andra av hans berättelser, i en _____ håla någonstans i öknen, en i alla _____ plågsamt utarmad amerikansk _____.
- A avlägsen – bemerkelser – skogsbygd
 - B övergiven – förhållanden – vildmark
 - C mystisk – omständigheter – avkrok
 - D gudsförgäten – avseenden – glesbygd
24. Det ska bli tio gånger säkrare att åka bakom ratten i ett självkörande fordon än att, som i dag, själv ratta fordonet. Säkerheten möjliggörs med rejäla backupsystem och hög _____; om en komponent slutar fungera så träder en annan in, så att bilen ändå kan fortsätta att köra på egen hand.
- A auktoritet
 - B redundans
 - C soliditet
 - D intensitet

25. För att gå i bräschen för digitaliseringen av svensk skönlitteratur _____ förlaget år 2007 det så kallade 1000-projektet. Genom att digitalisera 1000 titlar av framför allt äldre litteratur ur förlagshusets backlist, ville man ge allmänheten tillgång till böcker som sällan finns att _____ i tryck.
- A sjösatte – tillgå
 - B landsteg – avkoda
 - C ankrade – uppbåda
 - D strandsatte – inköpa
26. Vi behandlar ofta knäskador och har tagit fram program för _____ styrke- och koordinationsträning. Det har visat sig att _____ minskar om laget ägnar tio minuter innan fotbollspasset åt till exempel koordinationsövningar.
- A försumbar – skaderiskerna
 - B effektiv – skadegörelsen
 - C märkbar – skadekänningarna
 - D preventiv – skadefrekvensen
27. Att avslöja _____ var en dålig idé. Myten kring en okänd författare kommer alltid att överträffa verkligheten.
- A intrigen
 - B budbäraren
 - C förläggaren
 - D pseudonymen
28. En person som inte kan styra sina handlingar och inte är _____ att välja mellan rätt och fel har ingen skuld. Kan en människa inte ansvara för sina handlingar är hon _____ och kan alltså inte _____ sig skuld, och bör inte heller dömas.
- A på plats – ansvarsfri – anta
 - B på vippen – oskyldig – tillskriva
 - C i stånd – otillräknelig – ådra
 - D i skick – aningslös – belägga

29. Jag känner igen mig i hans totala förnekande av den meningslösa njutningen, den som livsstilsmagasinen ständigt saluför med _____ som "Unna dig att njuta!". Murakami, han njuter minsann inte. Han springer.
- A floskler
 - B anekdoter
 - C parafrafer
 - D förebråelser
30. Utredaren förde in en moralisk _____ i sitt betänkande, åberopade det allmänna rättsmedvetandet och fann det stötande att likgiltighet och brist på _____ tillåts passera ostraffat i vissa situationer.
- A dimension – civilkurage
 - B inställning – avsikt
 - C fas – handlingskraft
 - D valmöjlighet – pliktkänsla

In the following text there are gaps which indicate that something has been left out. Look at the four alternatives that correspond to each gap and decide which one best fits the gap. Then mark your choice on your answer sheet.

Dummy-Drug Doping?

Researchers have shown that placebos can 31 the body's own painkilling opioids. In particular, saline injections can dampen pain if a person has recently received shots of morphine, a powerful analgesic, and has thereby associated such injections with pain relief. Could such a procedure be used to boost pain tolerance during athletic competitions?

According to the prohibited drugs list of the World Anti-Doping Agency, morphine is 32 during athletic competition but not during training. So an athlete might legally inject herself with morphine before competition, only to replace that injection with a placebo on the day of the event. To be effective, however, such a strategy 33 that the morphine be taken several days before the placebo so that no trace of the drug would exist on competition day, and until recently, researchers were not sure whether the conditioned response would still be effective after an interval longer than a day or so.

In 2007 researchers reported simulating a sports competition in which four teams of 10 young males competed with one another in a test of pain endurance. During the training, two of the teams were given morphine injections once a week for two weeks. Then, a week later, just before the pain tolerance test, members of one morphine-exposed team were injected with saline they thought was morphine. 34, that combination produced the greatest pain tolerance as compared with no injection, an injection of saline without previous exposure to morphine or a shot of an opioid-blocking drug.

These results show that only two shots of morphine, separated in time by as long as a week, are enough to induce a strong and long-lasting placebo response, which could significantly boost pain 35 in an athlete on the day of a competition.

INGRID WICKELGREN, SCIENTIFIC AMERICAN MIND

Alternatives

31.

- A activate
- B relieve
- C conceal
- D reduce

32.

- A allowed
- B illegal
- C used
- D effective

33.

- A indicates
- B prevents
- C shows
- D requires

34.

- A Consequently
- B Indeed
- C Thus
- D Finally

35.

- A experience
- B suffering
- C tolerance
- D research

Madame and Maid

Marlene van Niekerk's audaciously innovative first novel, *Triomf*, drew dark comedy and pathos from a despised, dysfunctional and creepily inbred family of "white trash" Afrikaners anxiously awaiting South Africa's first democratic elections in 1994 – the year it was published. With its use of slang and deflating assault on the shibboleth of linguistic as much as racial purity, it became the first novel in Afrikaans to win the Noma award for publishing in Africa. *Triomf*'s ironic setting was an eponymous Johannesburg suburb built on the rubble of Sophiatown, a multiracial haven of writers and jazz players bulldozed in the 1950s under grand apartheid. In her second novel, van Niekerk shifts further into the Afrikaner heartland, to a farm at the West Cape, to probe more traditional subject matter of maids and madams, power and land.

Published in 2004 as *Agaat*, and retitled *The Way of Women* in Michiel Heyns's English translation, the novel is narrated through the unreliable eyes and memory of Milla de Vet, the inheritor of a farm named Grootmoedersdrift, outside the town of Swellendam. Milla, now 70, lies dying of a wasting disease. Paralysed but for her blinking eyelids, she is dependent for even the most intimate bodily functions on another woman, Agaat Lourier. Their intriguingly close yet oddly ambiguous relationship is gradually traced back almost 50 years, through Milla's selective reminiscing and jottings from diaries she has kept since her marriage in 1947.

Agaat, born with a stunted arm on Milla's mother's estate and abused by the family that rejected her, was "saved" at the age of five by the childless Milla and installed on her farm, rather like what is known in Afrikaans as a *hanslam*, an orphan or rejected lamb reared by hand. Yet as so-called coloured in the *baas* household,

the foundling was neither adopted child nor maid but required to fulfil both roles. The tensions and contradictions in Agaat's position and the shifting neediness of her madam-cum-mother are amplified when Milla has a son. Yet Agaat, in a convoluted contest of wills with Milla, subverts her relegation to nanny and uniformed servant by displacing Milla in the boy's affections. "I am a slave but You-are-mine," she whispers in his ear.

Not long after democracy arrives in the mid-1990s, Agaat faces the prospect of freedom with Milla's impending death. In less skilled hands, this reversal of power seems too literal and contrived. Yet for van Niekerk it becomes not so much a drama of crude playback as a minute exploration of intimate relationship corroded by unequal power, of enforced assimilation and complex strategies of resistance.

The Way of Women combines the stark intensity of a remarkable death-bed chamber piece, which nonetheless contains some humour, with a compendious sweep from 19th-century boom time in the Cape to the Angolan war, from farming manuals on bovine botulism to embroidery patterns and Afrikaans nursery rhymes. The book evokes worn images of heroic Boer womenfolk tilling the veld and delivering their own infants, while their menfolk go fishing and nurse hangovers. Some sections could have been trimmed, although the novel retains momentum and suspense, with surprises withheld till the end. With its own forensic take on the pathologies of maids and madams, it offers an understated cautionary tale on inheriting the lessons of the masters – and madams – along with their power.

MAYA JAGGI, THE GUARDIAN WEEKLY

Questions

- 36. What is suggested about Marlene van Niekerk's novel *Triomf*?**
- A It was written in a daringly casual language and unconventional style
 - B It was the first novel to be awarded a prestigious prize in South Africa
 - C It is a well-known book about the 1994 democratic election in South Africa
 - D It is a drama about white South African politicians written in Afrikaans
- 37. Why is Johannesburg mentioned in the text?**
- A It is the old Afrikaans name for Sophiatown
 - B It is known for being the capital of jazz music
 - C It is close to the main location of the novel
 - D It is the place where apartheid was brought down
- 38. Which of the following statements about Milla de Vet is true, according to the text?**
- A She could not have any children of her own
 - B She was a South African female writer
 - C She was the owner of an Afrikaner farm
 - D She had been an invalid since the late 1940s
- 39. What are we told about Agaat and Milla's relationship?**
- A Agaat was the adopted daughter who lived together with Milla
 - B Agaat and Milla lived and shared a happy life in the country
 - C Agaat was hired as a nurse in Milla's country household
 - D Agaat and Milla were attached to each other in complicated ways
- 40. What is implied about Boer women in the last paragraph?**
- A They spent most of their time doing embroidery and taking care of their children
 - B They had a tough life and were often abused by their husbands
 - C They were strong, hardworking and independent women
 - D They lived a quiet life as wives and mothers on countryside farms